

O RAZLIKOVANJU IZMEĐU MEĐUNARODNIH KRIVIČNIH DELA U UŽEM I U ŠIREM SMISLU

Apstrakt

Članak se bavi problemom podele međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i u širem smislu. U prvom delu ukazuje se na suštinu te podele i činjenicu da se ona javila na XIV Međunarodnom kongresu krivičara (Beč 1989) a zatim bila prihvaćena od jednog broja teoretičara. U drugom delu dat je osvrt na najvažnije kriterijume na kojima se zasniva ove podela. Premda ukazuje i na druge moguće kriterijume, autor primećuje da se na kraju sve uglavnom svodi na to da li je međunarodna zajednica precizno inkriminisanje, gonjenje i kažnjavanje izvršilaca dela prepustila državama ili su osnovani posebni međunarodni sudovi, nadležni za utvrđivanje krivične odgovornosti okrivljenih i, kada tome ima mesta, izricanje kazne. Treći, najvažniji deo predstavlja kritički osvrt. Autor na kraju, nakon što ukazuje na brojne konkretne razloge za to, zaključuje da nema razloga za pravljenje razlike između međunarodnih krivičnih dela u užem i širem smislu. On smatra da su razne podele međunarodnih krivičnih dela dobrodošle, ali da se ova ne čini opravdanom.

Ključne reči: *Međunarodno pravo, međunarodno krivično pravo, međunarodna krivična dela*

1. Uvod

Ovde se nećemo baviti pojmom međunarodnog krivičnog dela, jer je to tema za sebe. Stoga ćemo se za potrebe ovog rada zadovoljiti najopštijim određenjem prema kojem je međunarodno krivično delo -

* Akademik (RAEN), redovni profesor, naučni savetnik. Poslovni i pravni fakultet Univerziteta "Union – Nikola Tesla", Pravni fakultet Samarskog nacionalnog univerziteta "S. P. Koroljov", Samara, krivokapicboris@yahoo.com.

teška povreda međunarodnog prava koja za posledicu ima individualnu krivičnu odgovornost onih koji su je izvršili ili naredili.

Boljem razumevanju međunarodnih krivičnih dela pomažu njihove podele koje su česte u pravnoj literaturi. Ima ih mnoštvo i zasnivaju se na raznim, ne uvek precizno definisanim kriterijumima.¹ Jedna od njih je deoba međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i u širem smislu. Ovaj rad se bavi samo njom.²

2. Međunarodna krivična dela u užem i širem smislu

1. Suština podele. - Podela o kojoj je ovde reč usvojena je na XIV kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo (Beč, 1989) kada je izvršeno razlikovanje između međunarodnih zločina *stricto sensu* i *lato sensu* (u užem odn. širem smislu). Pri tome je precizirano da se pod zločinima *stricto sensu* podrazumevaju ona krivična dela koje je priznala međunarodna zajednica u skladu sa opšteprihvaćenim pravilima za stvaranje međunarodnog prava, tako da se krivična odgovornost pojedinaca neposredno zasniva samo na ovom priznanju, s tim da se navedena dela ograničavaju na kršenje najviših vrednosti međunarodne zajednice, a ako su ti zahtevi ispunjeni, kao međunarodna krivična dela ove kategorije mogu se, pored već postojećih, priznati i druga dela. Sa druge strane, međunarodna krivična dela u užem smislu određena su kao ona koja su priznata pravilima međunarodne zajednice koja nisu opšte prihvaćena i koja se tiču povrede vrednosti, čija zaštita traži saradnju zainteresovanih država, s tim da je odgovornost za ta dela zasnovana na domaćem pravu.³

¹ Tako npr. K. Kittichaisaree, *International Criminal Law*, Oxford University Press 2001, 47-229; Ch. Bassiouni, *Introduction to International Law*, Transnational Publishers 2003, 109-158; A. Kaseze, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2005, 49-151; R. Cryer, H. Friman, D. Robinson, E. Wilmschurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press 2010, 203-358; : A. V. Naumov, A. G. Kibaljnik, V.N. Orlov, P. V. Volosjuk, *Meždunarodnoe ugotovnoe pravo*, Москва 2014, 193-337.

² Analizom raznih klasifikacija međunarodnih krivičnih dela bavili smo se u: B. Krivokapić, "Vrste međunarodnih krivičnih dela", u: *Relevantna pitanja primene međunarodnog krivičnog prava u nacionalnom pravu*, Nogo S. (ur.), Tara 2012, 169-198. Tamo je na str. 174-175. dat i kratak osvrt na podelu međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i širem smislu, čime se bavimo ovde daleko potpunije.

³ J. L. de la Cuesta José Luis, *Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926-2004)*, International Association of Penal Law 2007, 117, <http://www.penal.org/sites/default/files/files/RICPL.pdf>, 25.3.2018.

Navedena podela, bilo da je izričita, bilo da je posredna, proizlazi iz načina izlaganja zločina na koje se odnosi i javlja se kod jednog broja autora.⁴ Prostor ne dozvoljava da se bliže bavimo takvim pristupima jer ih je mnogo, sa mnoštvom varijacija. Ipak, ilustracije radi, ukazaćemo na neke autore i njihove stavove.

Tako se, na primer, precizira da se pod međunarodnim krivičnim delima u užem smislu podrazumevaju ona za koja su posle Drugog svetskog rata sudili međunarodni vojni sudovi u Nirnbergu i Tokiju, a koja su dobila potvrdu usvajanjem četiri Ženevske konvencije (ratni zločini, zločini protiv mira i zločin protiv čovečnosti) te da među njih spada i zločin genocida koji je uveden Konvencijom o genocidu (1948). Reč je o delima kojima se napadaju najvažnija dobra međunarodne zajednice. Naprotiv, u širem smislu međunarodna krivična dela su sva ona ponašanja za koja je međunarodna zajednica zainteresovana da budu suzbijana zbog njihovog međunarodnog karaktera, s tim da je neophodna pretpostavka za njihovo suzbijanje to da su nacionalnim krivičnim zakonodavstvima predviđena kao krivična dela. U tu kategoriju spadaju trgovina ljudima, aparthejd, gusarstvo,⁵ međunarodni terorizam, otmica vazduhoplova, ilegalni promet droge itd.⁶

Slično se izjašnjavaju i neki drugi teoretičari. Oni objašnjavaju da su međunarodna krivična dela u užem smislu ona koja su direktno inkriminisana pravilima međunarodnog krivičnog prava za koja to pravo predviđa jurisdikciju međunarodnih sudova, čime se štite vrednosti koje cela međunarodna zajednica smatra naročito važnim i čijim se kršenjem ugrožava i sam opstanak te zajednice -zločin genocida, zločini protiv čovečnosti, ratni zločini i zločin agresije. Naprotiv, u međunarodna krivična dela u širem smislu spadaju ona koja imaju osnovu u međunarodnim zakonima, ali je kažnjavanje predviđeno nacionalnim krivičnim zakono-

⁴ Npr. Ch. Damgaard, *Individual Criminal Responsibility for Core International Crimes*, Springer 2008; V. Nerlich, "Core Crimes and Transnational Business Corporations", *Journal of International Criminal Justice* 8/2010, 896; R. S. Clark, "The International Criminal Law System", *New Zealand Journal of Public and International Law*, 1/2010, 28-30; M. Bergsmo, W. L. Cheah (eds.) *Old Evidence and Core International Crimes*, Torkel Opsahl Academic, Beijing 2012; P. Gaeta, "International criminal law", in: *International Law for International Relations*, C. Basak (ed.), Oxford University Press 2010, 265; I. Marchuk, *The Fundamental Concept of Crime in International Law: A Comparative Law Analysis*, Springer 2014, 70-91; A. Chouliaras, "A Strategic Choice: The State Policy Requirement in Core International Crimes", *Leiden Journal of International Law* 4/2015, 953-975.

⁵ Očigledno se misli na piratstvo. Nije neuobičajeno da se u stručnoj javnosti poistovećuje sa gusarenjem, što je pogrešno. B. Krivokapić, *Aktuelni problemi međunarodnog prava*, Beograd 2011, 635-716.

⁶ Z. Stojanović, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2006, 13-14.

davstvima, a krivični progon njihovih učinilaca ostavljen na volju državnim organima konkretne države. Aktivnost međunarodne zajednice ovde „nije usmerena na obezbeđenje represivnog supranacionalnog ravništa, već ka celovitoj primeni međunarodnih instrumenata, harmonizaciji krivičnih zakonodavstava i intenzivnoj uzajamnoj saradnji država“, kako navodi Kambovski.⁷ Tu spadaju krivična dela u vezi sa opojnim drogama ili nuklearnim materijama, bezbednošću vazdušnog ili pomorskog saobraćaja, u vezi sa prostitucijom, pornografijom, trgovinom ljudima, trgovinom oružjem, zaštitom životne sredine, ali i transnacionalna organizovana krivična dela i sl.⁸

Ukazuje se i na to da se međunarodna krivična dela u užem smislu od onih u širem smislu razlikuju: „a) po težini prouzrokovanih posledica, b) po načinu njihove inkriminacije i kažnjavanja, c) za njihovo kažnjavanje nisu nadležni međunarodni krivični sudovi, već nacionalni sudovi pojedinih država koje su ih i prihvatile kao krivična dela u svom nacionalnom zakonodavstvu, d) njima se ne povređuju najviše vrednosti međunarodne zajednice i e) pitanje nezastarevanja ovih dela se uopšte ne postavlja“.⁹

Ponekad se sve uprošćava i primećuje da je razlika u tome što su međunarodna krivična dela u užem smislu dovoljno precizno definisana međunarodnim pravom i suzbijaju se na međunarodnom nivou, dok su ostala, ona u širem smislu, „sva ponašanja koja međunarodna zajednica želi da suzbije na nacionalnom nivou propisujući obavezu za države da ih inkriminišu kao krivična dela i propišu za njihove učinioce određenu vrstu i meru kazne.“¹⁰

Ipak, najčešće se sve uglavnom svodi na isticanje da „uobičajena je podela na: 1) međunarodna krivična dela u užem smislu (prava ili čista) i 2) međunarodna krivična dela u širem smislu (neprava ili mešovita)“ i zatim na preciziranje da „kriterijum za ovo razlikovanje jeste nadležnost međunarodnih krivičnih sudova (koji postupaju samo u slučaju izvršenih međunarodnih krivičnih dela u užem smislu) odnosno istorija krivičnog pravosuđa.“¹¹

⁷ V. Kambovski, „Primena supranacionalnih normi međunarodnog kaznenog prava“, u: *Relevantna pitanja međunarodnog krivičnog prava*, S. Nogo (ur.), Tara 2003, 18

⁸ V. Kambovski, 18; B. Čejović, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2006, 89; D. Jovašević, M. Simović, „Zločin genocida: međunarodno pravo i pravo Bosne i Hercegovine“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka - APEIRON* 6/2016, 178-179.

⁹ B. Petrović, D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravo*, Sarajevo 2010, 136-142.

¹⁰ D. Jovašević, „Međunarodno krivično pravo – između prava i politike“, *Međunarodni problemi* 1/2013, 50.

¹¹ D. Jovašević, M. Simović, „Zločin genocida: međunarodno pravo i pravo Bosne i Hercegovine“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* 6/2016, 178-179.

Sasvim u tom duhu, neki autori prave razliku između međunarodnih krivičnih dela *stricto sensu* (genocid, ratni zločini, zločini protiv čovečnosti, agresija) i ostalih, koja nazivaju transnacionalnim (prekograničnim) s tim da primećuju da je razlikovanje zasnovano na neposrednom odnosno posrednom mehanizmu. Prva dela koja nazivaju još i osnovnim (engl. *core crimes*) su u nadležnosti međunarodnih krivičnih tribunala i Međunarodnog krivičnog suda, dok je nacionalna jurisdikcija usmerena na borbu protiv transnacionalnih zločina, putem zaključenja konvencija o njihovom suzbijanju i međunarodne saradnje zasnovane na principu *aut dedere aut punire*.¹² Dakle, ovde je u pitanju samo nešto drugačija terminologija, dok je suštinski u pitanju istovrsna podela.

2. Kriterijumi podele. - Premda među onima koji podržavaju podelu međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i ona u širem smislu postoje razlike, među najvažnijim kriterijumima te podele uglavnom se navode neki od sledećih ili čak nekoliko njih odjednom: 1) dobra koja se štite najviše vrednosti međunarodne zajednice ili one za koje je neposredno zainteresovan samo određeni krug država;¹³ 2) težina posledica- više ili manje izražena; 3) način regulisanja- normama opšteg međunarodnog prava ili drugim međunarodnim pravnim normama; 4) preciznost regulisanja- precizno regulisanje na međunarodnom planu ili samo utvrđivanje da su određena dela kažnjiva uz prepuštanje državama da svojim propisima urede relevantna pitanja; 5) (ne)zastarevanje- tvrdnja da međunarodna krivična dela u užem smislu ne zastarevaju dok se kod onih u širem smislu to pitanje ne postavlja; 6) nadležnost za gonjenje i kažnjavanje- nadležnost međunarodnih sudova ili nacionalnih sudova država.

Opšta karakteristika je da se kao najvažnija obeležja međunarodnih krivičnih dela u užem smislu najčešće navodi to da su ona dovoljno precizno definisana međunarodnim pravom i da su za njihovo gonjenje i kažnjavanje obrazovani međunarodni krivični sudovi. Naprotiv, u međunarodna krivična dela u širem smislu svrstavaju se oni zločini za koje je međunarodna zajednica zainteresovana da budu suzbijani, ali se zadovoljava da međunarodnopravnim normama utvrđuje da su takvi akti zabranjeni i kažnjivi, dok državama ostavlja da ih svojim unutrašnjim propisi-

¹² H. Van der Wilt, "Expanding Criminal Responsibility in Transnational and International Organized Crime", *Groningen Journal of International Law*, vol. 4, 1/2016, 1. I sam autor, međutim, odmah u nastavku priznaje da razlikovanje međunarodnih krivičnih dela po tim kriterijumima nije do kraja precizno i pouzdano.

¹³ N. Boister, „Transnational Criminal Law?“, *European Journal of International Law* 5/2003, 968-974.

ma predvide kao krivična dela, preciznije ih definišu, propišu sankcije i krivično gone i kažnjavaju njihove izvršioce.

Na toj osnovi se u krug međunarodnih krivičnih dela u užem smislu po pravilu svrstavaju samo četiri najteža dela (agresija, ratni zločini, zločini protiv čovečnosti, genocid) dok se ostali međunarodni zločini shvataju kao međunarodna krivična dela u širem smislu.

3. Kritički osvrt

Premda na prvi pogled logična i zanimljiva, podela međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i širem smislu je veštačka i iz mnogo razloga nije prihvatljiva.

1. Načelne primedbe. – Pre svega, kada se govori o nečemu u užem i u širem smislu, onda se logički pretpostavlja da je i ono „u užem“, suštinski deo onog „u širem“. Ovde toga nema - međunarodna krivična dela u užem i ona u širem smislu doživljavaju se kao različite pojave.

Kod takvog pristupa, gde su te dve kategorije u izvesnom smislu međusobno suprotstavljene, sugeriše se, makar i prećutno, da postoje nekakva „prava“ međunarodna krivična dela (ona u užem smislu) i nešto što je slično, ali ipak nije isto (dela u širem smislu).¹⁴ Ispada da ovako shvaćena, međunarodna krivična dela u širem smislu zapravo i nisu međunarodna krivična dela. Sa druge strane, time se negira da u međunarodna krivična dela (u užem smislu) spadaju takvi tradicionalni međunarodni zločini kao što su piratstvo, trgovina robovima, zločini protiv diplomatskih predstavnika itd. ili neki drugi (npr. akti međunarodnog terorizma). Takav stav ne može se prihvatiti.

Ukazuje se prilika da u ovom radu objasnimo i to da podela međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i ona u širem smislu nije isto što i podela na najteža i ostala međunarodna krivična dela, premda može da izgleda tako. Podela na najteža i ostala međunarodna krivična dela ne podrazumeva suštinsku razliku među delima; sva ostaju podjednako krivična i podjednako međunarodna. Razlika je u drugim elementima, kao što su društvena opasnost, posledice, vrsta i visina propisane kazne i slično, čime se među međunarodnim zločinima uvodi jedna vrsta hijerarhije, ali bez dovođenja u pitanje međunarodnog karaktera bilo kojih među njima, pa i onih manje teških.

¹⁴ Već je ukazano da se ponekad i izričito kaže da su međunarodna krivična dela u užem smislu „prava ili čista“, a ona u širem smislu „neprava ili mešovita“. D. Jovašević, M. Simović, 178.

2. Dobra koja se štite. –Tvrđi se da međunarodna krivična dela u užem smislu štite najveće vrednosti međunarodne zajednice, dok međunarodna krivična dela u širem smislu štite vrednosti za koje je neposredno zainteresovan samo određeni krug država.¹⁵ To je, međutim, nepouzdan kriterijum, jer je značaj dobara koja se štite nedovoljno jasan, a uz to promenljiv. Vekovima je rat bio dozvoljen, a danas je agresija najteži međunarodni zločin; u prošlosti se trgovina robovima smatrala legalnom, a danas je međunarodni zločin itd. Uostalom, pristalice podele međunarodnih krivičnih dela na dela u užem i širem smislu terorizam svrstavaju u međunarodna krivična dela u širem smislu, premda bi trebalo da je jasno da međunarodni terorizam ugrožava najvažnija dobra (mir, bezbednost, ljudske živote, životnu sredinu itd.) pa i sam opstanak čitave međunarodne zajednice?¹⁶

3. Težina posledica. –Smatra se da su kod međunarodnih krivičnih dela u užem smislu posledice jače izražene (teže) nego kod ostalih međunarodnih krivičnih dela.

Navedeni kriterijum je, zapravo, u tesnoj vezi sa prethodnim i, kao i prethodni, nije pouzdan. Ne postoji merilo po kome bi se objektivno mogla vagati težina posledica. Uostalom, neki akt međunarodnog terorizma može imati neuporedivo teže posledice od mnogih ratnih zločina, pa čak u nekim slučajevima i od agresije.¹⁷

4. Način regulisanja. –Na kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo (1989) istaknuta je ideja da su međunarodna krivična dela u užem smislu ona koja je priznala međunarodna zajednica u skladu sa opšteprihvaćenim pravilima za stvaranje međunarodnog prava, dok su međunarodna krivična dela u širem smislu ona koja su priznata pravilima međunarodne zajednice koja nisu opšte prihvaćena. Još preciznije ta misao je izražena kod onih koji sva međunarodna dela dele na ona po opštem međunarodnom pravu i konvencionalna dela.¹⁸

Ovde se sugeriše da postoje krivična dela koja, kao deo opšteg međunarodnog krivičnog prava, predstavljaju zabranu određenog ponašanja

¹⁵ N. Boister, 968-974.

¹⁶ Pored ostalog, upotreba biološkog oružja od strane terorista mogla bi da znači kraj ljudskog roda, pa i života na Zemlji.

¹⁷ Zabeleženi su teroristički napadi koji su odneli velike žrtve kao što je bilo ratova koji su kratko trajali i imali relativno malo žrtava. Tako je npr. u terorističkom napadu u SAD 11.9.2001. stradalo oko 3.000 ljudi, a u petodnevnom rusko-gruzijskom ratu (7-12.8.2008.) poginulo je ukupno oko 500 ljudi. Ne smemo ni da pomislamo šta bi bilo kada bi teroristi koristili oružje za masovno uništenje – hemijsko, a posebno nuklearno ili biološko.

¹⁸ I. I. Likašuk, A. V. Naumov, *Međunarodnoe ugotovnoe pravo*, Moskva 1999, 112-200.

za sve; u slučaju da ti akti budu izvršeni, podrazumevaju obavezu međunarodne zajednice i svih država da gone i kažnjavaju njihove učinioce. S druge strane, postoje dela koja vezuju samo države ugovornice sporazuma kojima su takva dela definisana. Međutim, termin “opšteprihvaćena pravila za stvaranje međunarodnog prava” ne govori koje su to norme opšte prihvaćene (obavezne za sve) već koji su to izvori međunarodnog prava, što je potpuno drugi problem.¹⁹

Ako se želelo reći da su u pitanju norme opšteg međunarodnog prava (kao što to neki autori, uostalom, jasno ističu) onda moramo podsetiti da je opšte međunarodno pravo samo univerzalno običajno međunarodno pravo, koje je kao takvo obavezno za sve države. Ali, običajna pravila su nedovoljno precizna, postoje samo u svesti ljudi, pri čemu svako ima donekle drugačiju sliku. Stoga, običajna pravila sama po sebi nisu podobna da se na njima zasniva kažnjavanje krivaca. A oni koji predlažu izdavanje međunarodnih krivičnih dela u užem smislu insistiraju upravo na tome da su ta dela precizno regulisana međunarodnim pravom i uz to da su u nadležnosti međunarodnih sudova. Ima smisla izdvajati običajna krivična dela kao takva, ali iz drugih razloga. Uostalom, ako se već govori o njima, onda u njih spadaju ne samo ona na koja ukazuju pristalice deobe o kojoj ovde govorimo, već i piratstvo, krivična dela protiv diplomatskih predstavnika, trgovina robovima itd.

Sa druge strane, ako se misli da opšte međunarodno pravo čine univerzalne konvencije, pa bi u međunarodna krivična dela u užem smislu spadala ona koja su utvrđena njima, dok bi krivična dela u širem smislu činila ona koja su regulisana drugim ugovorima (“pravilima međunarodne zajednice koja nisu opšte prihvaćena”), ni taj pristup nije dobar. Nema nijednog međunarodnog sporazuma koji je opšte prihvaćen u smislu da su u njegovom članstvu sve države, a posebno ga nema u materiji krivičnog prava. To važi i za Konvenciju o genocidu (1948.) koja ima 149 ili Rimski statut (1998.) koji ima 123 članice, premda je u svetu oko 200 država.²⁰ Sa druge strane, i ona dela koja se svrstavaju u međunarodna krivična dela u širem smislu uređena su univerzalnim međunarodnim sporazumima. Nekima je u njima odvojeno svega nekoliko članova, ali su zato drugima posvećene čitave konvencije, kao npr. o rasnoj diskriminaciji, aparthejdu, krivičnim delima protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uzimanju talaca, krivičnim delima protiv bezbednosti civilnog vazduho-

¹⁹ B. Krivokapić, *Međunarodno javno pravo*, Beograd 2017, 125-191.

²⁰ *Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General*, UNTC, https://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx?clang=_en, 25.3.2018.

plovstva, krivičnim delima protiv bezbednosti pomorske plovidbe, itd.²¹

5. Preciznost regulisanja. –Tvrđi se da su međunarodna krivična dela u užem smislu dovoljno precizno definisana međunarodnim pravom, tako da se na osnovu tih opisa može zasnovati neposredna krivična odgovornost pojedinaca, dok kod međunarodnih krivičnih dela u širem smislu međunarodno pravo samo utvrđuje da su ti akti zabranjeni i kažnjivi i ostavlja državama da ih precizno urede svojim zakonima.

Mora se priznati, zaista, da u nekim slučajevima međunarodno pravo dovoljno precizno uređuje opisana pitanja. To se čini u prvom redu statutima međunarodnih krivičnih sudova, kojima se definiše njihova nadležnost. Naprotiv, ponekad se međunarodni ugovori stvarno zadovoljavaju samo time da utvrde da je neko delo zabranjeno i kažnjivo, ostavljajući državama da propišu zakonske opise tih krivičnih dela i da kazne krivce.

Istina je da često nema suštinske razlike između načina na koji su definisana neka krivična dela koja pristalice ove podele svrstavaju u razne kategorije. Dobar primer je poređenje genocida i piratstva. Genocid je definisan Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948.) a zatim je praktično ista formulacija uneta u krivične zakonike država²² i u statute međunarodnih krivičnih sudova.²³ Jedina razlika je što statuti ne predviđaju raspon kazne za svako konkretno delo (pa tako ni za genocid) kako to čine krivični zakonici, već na jednom mestu navode vrste kazni i najveće trajanje kazne zatvora. Tako, na primer, Rimski statut u čl. 77. propisuje da Međunarodni krivični sud može da izrekne kaznu zatvora na određeni broj godina, koja maksimalno može da iznosi 30 godina (s tim da je u ekstremnim slučajevima moguće izreći i kaznu doživotnog zatvora) te da kao sporednu kaznu uz kaznu zatvora može da izrekne novčanu kaznu ili konfiskaciju prihoda, imovine i dobara. Ali, strogo uzev, to nije dovoljno precizno regulisanje. Ne samo da predviđeni raspon kazne zatvora nije vezan za konkretno delo, već nema nikakvog raspona novčanih

²¹ Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1966.), Međunarodna konvencija o ukidanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973.), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente (1973.), Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca (1979.), Konvencija o krivičnim delima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima (1963.), Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova (1970.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti civilnog vazduhoplova (1971.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih dela protiv bezbednosti pomorske plovidbe (1988.) itd.

²² Npr. čl. 370. Krivičnog zakonika Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016).

²³ Npr. čl. 4. Statuta Haškog tribunala, čl. 6. Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

kazni niti dovoljno preciznih odredbi u vezi sa konfiskacijom. Pa ipak, svi koji prihvataju deobu međunarodnih krivičnih o kojoj je ovde reč, smatraju genocid međunarodnim krivičnim delom u užem smislu. Štaviše, takvim ga smatraju još od donošenja Konvencije o genocidu (1948) premda u njoj nigde nije predviđen nikakav raspon kazni.

Sa druge strane, piratstvo je definisano, i to na identičan način, u čl. 15. Konvencije o otvorenom moru (1958.) i čl. 101. Konvencije UN o pravu mora (1982.). Suštinski ista formulacija nalazi se u krivičnim zakonima država.²⁴ Stvar je, dakle, u tom pogledu skoro identična kao kod genocida. Pa ipak, pristalice deobe međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i širem smislu skoro bez izuzetka svrstavaju piratstvo u međunarodna krivična dela u širem smislu, dok je jedina razlika u tome što u pomenutim konvencijama nije propisana kazna za piratstvo, nego se to čini u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu. Međutim, suštinski piratstvo je jedan od najstarijih međunarodnih zločina, utvrđen još u dalekoj prošlosti međunarodnim običajnim pravom.²⁵

Uostalom, šta tačno znači kada se govori o preciznosti regulisanja? Svi tvrde da u međunarodna krivična dela u užem smislu spadaju ona iz Statuta Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu. Međutim, moglo bi se diskutovati da li su ona zaista dovoljno precizno definisana. To u prvom redu važi za zločine protiv mira, ali i za zločine protiv čovečnosti, pa delom i za ratne zločine.²⁶ Takođe i za način na koji su utvrđene kazne - Statut ne vezuje kazne za konkretna dela, niti daje bilo kakve bliže okvire, sem što u čl. 27. precizira: „Sud će imati pravo da optuženom, čija je krivica utvrđena, izrekne kaznu smrti ili drugu kaznu, koju on bude našao za shodno“.²⁷ Toliko o preciznosti regulisanja.

Ako se, međutim, pod preciznošću regulisanja misli na to da li se na osnovu normi međunarodnog prava može u stvarnosti neposredno odlučivati o krivičnoj odgovornosti ili ne, onda je tu zapravo u pitanju kriterijum podele nadležnosti između međunarodnih i nacionalnih sudova. Nema međunarodnih normi koje propisuju bilo kakve kazne, a da te

²⁴ Npr. čl. 294. Krivičnog zakonika Republike Srbije.

²⁵ Poznata maksima *Pirata est hostis humani generis* (pirat je neprijatelj čitavog ljudskog roda) pripisuje se Ciceronu. Zapravo i nije toliko važno ko je njen tvorac, koliko je bitna istina koju ona kazuje.

²⁶ U čl. 8/2/b Statuta propisano je da je reč o povredama ratnih zakona i ratnih običaja, koje obuhvataju u nastavku nabrojana dela, „ali se na njih ne ograničavaju“. Dakle, Sudu su date određene ruke da sudi i za dela koja nisu izričito pomenuta. To se, pored ostalog, kosi sa načelom zakonitosti u krivičnom postupku.

²⁷ *Nirnberška presuda*, Beograd 1948, 19.

norme nisu ugrađene u statut nekog od međunarodnih krivičnih sudova, s tim da važe samo za taj sud i postupke pred njim.

6. (Ne)zastarevanje. –Ponekad se ukazuje da, za razliku od međunarodnih krivičnih dela u širem smislu, krivična dela u užem smislu ne zastarevaju. Međutim, činjenica je da je ovde mnogo toga nedovoljno jasno, pa i sporno. Pomenućemo samo neke probleme.

Tačno je da postoji Konvencija o nezastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti (1968.) ali nju je do sada, za pola veka, ratifikovalo samo 55 država.²⁸ Praksa pokazuje, uz to, da u nekim zemljama, u skladu sa njihovim zakonodavstvom, ratni zločini zastarevaju. Pitanje je i da li zastareva zločin agresije? Tačno je da čl. 29. Rimskog statuta predviđa da dela iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda (što znači i agresija) ne zastarevaju, ali to vezuje samo Sud i članice Statuta, a to su svega 123 države. Pitanje je i da li je u redu da ne zastareva neki manje težak ratni zločin, a da zastarevaju akti međunarodnog terorizma, koji mogu imati veliki broj žrtava. Uostalom, ovaj kriterijum se ne tiče suštine, te već zbog toga ne može biti prihvatljiv za osnovu deobe međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i širem smislu.

7. Nadležnost međunarodnog ili nacionalnog suda. –U najvećem broju slučajeva podela međunarodnih krivičnih dela kojom se ovde bavimo ima za osnovu puku formu, a u krajnjoj liniji svodi se na podelu stvarne nadležnosti između međunarodnih i nacionalnih sudova. A ta nadležnost je, opšte uzev, promenjiva kategorija.

Primera radi, ako bi se nadležnosti kao kriterijuma podele čvrsto držali, genocid bi, od momenta kada je uveden Konvencijom o genocidu (1948.) pa sve do 90-ih godina prošlog veka, kada su osnovani *ad hoc* međunarodni krivični tribunali i Međunarodni krivični sud, nadležni da sude i za taj zločin, i pored činjenice da je u pitanju jedan od najtežih međunarodnih zločina, spadao u međunarodna krivična dela u širem smislu²⁹.

²⁸ *Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General*, UNTC, https://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx?clang=_en, 25.3.2018.

²⁹ Čl. VI Konvencije o genocidu (1948) predviđa da će okrivljeni za taj zločin biti predati na suđenje nadležnim sudovima države na čijoj teritoriji je zločin izvršen “ili međunarodnom krivičnom sudu, koji će biti nadležan za one od ugovornica koje budu priznale njegovu nadležnost”. Međutim, decenijama niti je postojao takav sud, niti se znalo da li će ikada biti osnovan. A pošto iz stilizacije Konvencije proističe da se pod međunarodnim sudom ima u vidu onaj koji je osnovan međunarodnim ugovorom (a ne kao Haški tribunal ili Tribunal za Ruandu, rezolucijom Saveta bezbednosti) to, strogo uzev, znači da bi se po ovim kriterijumima genocid mogao smatrati međunarodnim krivičnim delom u užem smislu u najboljem slučaju tek od stupanja na snagu Rimskog statuta, dakle od 1.7.2002. godine

Naprotiv, u isto vreme u „prava“ međunarodna krivična dela, ona u užem smislu, spadali bi mnogi akti koji jesu nesumnjivi ratni zločini, ali su neuporedivo manje društveno opasni i imaju po intenzitetu manje izražene posledice, kao što su, na primer, ubistvo neprijatelja koji je položio oružje, nezakonito zadržavanje parlamentara, oduzimanje pokretnih stvari od ranjenih i poginulih na bojištu (maroderstvo) itd. Razume se da to niti je logično, niti je prihvatljivo.

Vezano za genocid javljaju se i neka druga pitanja. Da li je on, ako bi se prihvatilo da je merilo podele na međunarodna krivična dela u užem i širem smislu nadležnost međunarodnog suda, postao međunarodnim krivičnim delom u užem smislu osnivanjem Haškog tribunala kao prvog međunarodnog suda koji je bio nadležan da sudi za taj zločin, premda je teritorijalna i vremenska nadležnost Tribunala bila vrlo ograničena? Ili je to postao osnivanjem Međunarodnog krivičnog suda?³⁰ S tim što treba imati u vidu da i dalje oko polovine država, na čelu sa najvećim svetskim silama ne priznaju njegovu nadležnost?³¹

Sa druge strane, činjenica je da za ista dela (npr. genocid, ratne zločine) u raznim prilikama sude i međunarodni sudovi i unutrašnji (nacionalni) sudovi država. To bi onda značilo da isto krivično delo u raznim konkretnim slučajevima može da ima različiti karakter tj. da je jednom međunarodni zločin u užem, a drugi put u širem smislu?

Uostalom, prema izričitom slovu Rimskog statuta (1998.) Međunarodni krivični sud komplementaran je unutrašnjim sudovima država³² u smislu da prvenstvena odgovornost za krivično gonjenje učinilaca međunarodnih zločina, stavljenih u nadležnost Suda, i dalje leži na državama. Sud će preuzeti slučaj samo ako utvrdi da država koja je imala nadležnost nad datim slučajem nije voljna ili sposobna da na odgovarajući način sprovede istragu ili suđenje.³³ Dakle, ispada da su i dela iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda u stvari međunarodni zločini u širem smislu, a pretvaraju se u međunarodne zločine u užem smislu tek ako i kada postupak preuzme Međunarodni krivični sud.

Razni *ad hoc* međunarodni krivični sudovi, uostalom, sude samo neke od najvažnijih predmeta koji se odnose na dela iz njihove nadležnosti, dok ostale sude nadležni krivični sudovi država. Tako npr. Statut Me-

³⁰ Na ova pitanja smo već odgovorili, ali uvek su moguća i drugačija tumačenja.

³¹ Nije nam namera da osporavamo težinu i značaj zločina genocida, već da ukazemo ne probleme koji se javljaju u vezi sa pokušajima da se identifikuju međunarodna krivična dela u užem smislu.

³² Preambula, par. 10. Rimskog statuta (1998).

³³ Čl. 17. Rimskog statuta.

đunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u čl. 9/1 precizira da Tribunal i nacionalni sudovi država „imaju uporednu nadležnost za krivično gonjenje osoba za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine.“³⁴

Pošto pristalice podele na međunarodna krivična dela u užem i širem smislu pod krivičnim delom u užem smislu kvalifikuju ono koje je stavljeno u nadležnost međunarodnog suda, proizlazi da se to ne čini zbog prirode i obeležja samog dela, već zbog nadležnosti suda. Znači li to da bi u onim predmetima u kojima za isto delo sude nacionalni sudovi, navedeno krivično delosamo zbog nadležnosti nacionalnih sudova spadalo u međunarodna krivična dela u širem smislu? Naravno da ne.

Važno je primetiti i to da praksa pokazuje da stvarna nadležnost međunarodnih krivičnih sudova nije definisana na isti način. Tako, na primer:

- Međunarodni vojni sudovi u Nirnbergu i Tokiju sudili su za: 1) zločine protiv mira, 2) ratne zločine i 3) zločine protiv čovečnosti.
- Haški tribunal je nadležan za: 1) teške povrede Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata (1949.), 2) kršenja zakona i običaja rata, 3) genocidi, 4) zločine protiv čovečnosti.
- Tribunal za Ruandu je nadležan za: 1) genocid, 2) zločine protiv čovečnosti 3) povrede člana 3. zajedničkog za Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata (1949.) i Dopunskog protokola II uz njih (1977.).
- Mešoviti krivični sud za Istočni Timor bio je nadležan za: 1) genocid, 2) zločine protiv čovečnosti, 3) ratne zločine, 4) mučenje, 5) ubistvo i 6) seksualne zločine.
- Mešoviti krivični sud za Kambodžu nadležan je za: 1) najteža međunarodna krivična dela – genocid, zločine protiv čovečnost, ratne zločini, 2) neka druga međunarodna krivična dela–uništenje kulturnih dobara, zločine protiv lica pod međunarodnom zaštitom i 3) određena krivična dela predviđena krivičnim zakonom Kambodže – ubistvo, mučenje, progon po verskoj osnovi.
- Specijalni sud za Sijera Leone bio je nadležan za: 1) zločine protiv čovečnosti, 2) povredu člana 3. zajedničkog za Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata (1949.) i povredu Dopunskog protokola II (1977.), 3) za druge teške povrede međunarodnog humanitarnog prava - a) na-

³⁴ Istini za volju, shodno čl. 9/2 Tribunal ima primat nad nacionalnim sudovima i može u bilo kojoj fazi postupka zatražiti od nacionalnih sudova da mu ustupe nadležnost. Stogase, (čl. 10), okrivljenom može ponovo suditi pred Tribunalom ako postoje razlozi za sumnju da neki postupak pred nacionalnim sudom nije bio nepristrasan ili nezavisan, dok se, naprotiv, licu kojem je sudio Tribunal, ne može ponovo suditi pred nacionalnim sudom za isto delo. Međutim, ova pitanja nisu od značaja za problem kojim se ovde bavimo.

pad na civilno stanovništvo, b) napad na osoblje, instalacije, opremu ili vozila uključene u pružanje humanitarne pomoći ili mirovnu misiju i c) regrutovanje dece mlađe od 15 godina u oružane snage ili njihovo aktivno uključivanje u borbe, ali i za 4) određena krivična dela utvrđena pravom Sijera Leonea – zlostavljanje i otmica devojaka i bezobzirno uništavanje imovine (spaljivanje privatnih kuća, javnih i drugih zgrada).³⁵

- Specijalni sud za Liban nadležan je da sudi licima odgovornim za teroristički napad u Libanu 14.2.2005. u kojem je poginulo više od 20 lica, među kojima i predsednik vlade te zemlje; pod određenim uslovima, odlukom Tribunala ta nadležnost može biti proširena i na druge takve događaje koji su se dogodili u Libanu između 1.10.2004. i 31.12.2005, a koji su povezani ili analogni sa terorističkim napadom od 14.2.2005. Najprostije rečeno, ovaj sud nadležan je da sudi za konkretan teroristički akt.³⁶
- Međunarodni krivični sud (čl. 5-8 Rimskog statuta) nadležan je za: 1) genocid, 2) zločine protiv čovečnosti, 3) ratne zločine 4) agresiju.

S tim u vezi postavlja se nekoliko pitanja. Da li se kao nekakva međunarodna krivična dela u užem smislu, samo zbog toga što se pominju u statutima međunarodnih krivičnih sudova kao dela iz njihove nadležnosti, mogu formulisati takvi akti kao što su teške povrede Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata (1949.), povreda člana 3. zajedničkog za Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata (1949.) i Dopunskog protokola II uz njih (1977.), zatim mučenje, ubistvo i seksualni zločini, pa čak i određena dela predviđena nacionalnim zakonodavstvom država potpisnica? Svakako da ne. Konkretno povrede Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata odnosno Dopunskog protokola su, svaka za sebe, konkretni ratni zločini ili zločini protiv čovečnosti, ali teško da bi se moglo govoriti o novom međunarodnom krivičnom delu, pogotovu „u užem smislu“, koje bi se sastojalo u povredi tih dokumenata.

Može se zapaziti istovremeno da, sem Nirnberskog i Tokijskog suda i, u najnovije vreme, Međunarodnog krivičnog suda, nijedan od krivičnih sudova nije bio nadležan za zločin agresije. Da li onda zločin agresije spada u tzv. međunarodna krivična dela u užem smislu? Ako je odgovor potvrđan, a morao bi biti, odmah se rađa novo pitanje – da li u međunarodna krivična dela u užem smislu spadaju zločini protiv mira ili zločin agresije? Jer, to nisu iste stvari. Agresija je obuhvaćena zločinima protiv

³⁵ Čl. 4-5. Statuta Specijalnog suda za Sijera Leone.

³⁶ B. Krivokapić (2011), 493-563.

mira, ali oni su statutom Nirnberškog suda bili definisani mnogo šire.³⁷ Premda je, uostalom, u nadležnost Međunarodnog krivičnog suda agresija stavljena Rimskim statutom (1998.), ona je, za potrebe funkcionisanja Suda, definisana tek na sednici Skupštine država članica Statuta održanoj u Kampali 2010. godine.

Prihvatanje podele na međunarodna krivična dela u užem i širem smislu, koja bi za osnov imala to da li su za ta dela nadležni međunarodni ili nacionalni sudovi otvorilo bi i problem da li bi status međunarodnih krivičnih dela u užem smislu trebalo priznati svim zločinima koji se pominju u statutu bilo kog međunarodnog suda? Ili samo onim delima koja se javljaju u statutima svih međunarodnih sudova? Ili samo zločinima iz Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda?³⁸

Odmah se javlja i pitanje šta sa tzv. mešovitim krivičnim sudovima kod kojih u većini slučajeva preovlađuje međunarodni element, pa se i oni smatraju međunarodnim?³⁹ Posebno, šta sa činjenicom da su neki od njih svojim statutima ovlašćeni da sude i za određena krivična dela predviđena domaćim zakonodavstvom određene države?

Dosledno pridržavanje kriterijuma prema koje se podela međunarodnih krivičnih dela vrši s obzirom na to da li je za suđenje nadležan međunarodni ili nacionalni sud, značilo bi da su i sva dela iz nadležnosti takvih sudova (pa i ona utvrđena nacionalnim pravom država) ne samo međunarodna, već međunarodna u užem smislu. I to samo zbog činjenice da je za njihovo suđenje nadležan međunarodni sud. Takvo rezonovanje, razume se, ne bi bilo ispravno. Krivična dela predviđena unutrašnjim propisima država ne mogu postati međunarodna samo zbog toga što su

³⁷ Zločini protiv mira definisani su u čl. 6/2/a Statuta Međunarodnog vojnog suda u Nimbergu (1945) kao „planiranje, pripremanje, započinjanje ili vođenje agresorskog rata ili rata kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili garancije, ili učestvovanje u nekom zajedničkom planu ili zaveri za izvršenje ma kog od gore navedenih dela.“ Definicija je nedovoljno precizna, jer ne daje jasan odgovor na pitanje šta je to i kada postoji agresija, dok, sa druge strane, pored agresorskog rata u zločine protiv mira ubraja i, isto tako nedefinisano, planiranje, pripremanje, započinjanje ili vođenje rata kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi ili garancije, kao i učestvovanje u zajedničkom planu ili zaveri u vezi sa tim.

³⁸ Ponekad se međunarodna krivična dela u užem smislu identifikuju sa onima iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda. Za tim, međutim, nema potrebe, jer je najpreciznije i dovoljno nazivati ih delima iz nadležnosti tog suda. *Implementing the Rome Statute of the International Criminal Court*, CMN, September 2017, 20, <https://www.legal-tools.org/doc/e05157/pdf/>, 25.3.2018; *Core Crimes Defined in the Rome Statute of the International Criminal Court*, Coalition for the International Criminal Court, <http://www.iccnw.org/documents/FS-CICC-CoreCrimesinRS.pdf>, 25.3.2018.

³⁹ B. Krivokapić (2011), 524-542.

stavljena u nadležnost međunarodnog krivičnog suda. Čak i da se prihvati da time dobijaju nekakav međunarodni karakter, svakako ne mogu da pretenduju da uđu u krug međunarodnih krivičnih dela u užem smislu.

Za kraj navodimo jedan argument iz sasvim drugog ugla.

Postoje i druge pojave i instituti koji, uz međunarodne, imaju i više ili manje izražene nacionalne elemente, pa se ipak smatraju međunarodnim bez ikakvih podela na one u užem i one u širem smislu. Tako se, na primer, sankcije UN bez ikakve podele „u užem“ i u „širem smislu“ s pravom smatraju međunarodnim pored činjenice da neke od njih zaista sprovode same UN (npr. suspendovanje članskih prava, isključenje iz članstva itd.) ali da je znatno veći krug sankcija koje UN samo uvode, dok je njihova primena prepuštena državama. Ona podrazumeva bliže regulisanje, donošenje određenih konkretnih odluka, preduzimanje praktičnih koraka (npr. povlačenje ambasadora) itd. Pa ipak, sve te mere nazivaju se međunarodnim sankcijama. I to s pravom, jer osnov imaju u međunarodnom pravu.⁴⁰

Još bolji primer su ljudska prava. Govorimo o međunarodnim ljudskim pravima, onima koja su zajamčena međunarodnim pravom.⁴¹ Navedeni atribut se ističe i pored činjenice da međunarodno pravo samo više ili manje precizno jamči ta prava i međunarodni nadzor nad njihovim poštovanjem, ostavljajući državama da ih bliže pravno uredi, stvore uslove za njihovo nesmetano uživanje, obezbede mehanizme za njihovu zaštitu itd.

4. Zaključak

S obzirom na sve izloženo, čini se da nema razloga za pravljenje razlike između međunarodnih krivičnih dela u užem i širem smislu. I jedna i druga su međunarodna. Štaviše, mnoga od njih su i nastala prvo u međunarodnom pravu (ratni zločini, genocid, aparthejd itd.) pa su tek onda preneti u unutrašnje pravne poretke država. Razne podele međunarodnih krivičnih dela su dobrodošle, ali se ova ne čini opravdanom.

Ona je, zapravo, dobrim delom posledica činjenice da pola veka nakon suđenja u Nirnbergu i Tokiju nije bilo novog međunarodnog krivič-

⁴⁰ Moglo bi se prigovoriti da se sankcije nazivaju međunarodnim jer ih je doneo međunarodni organ. Međutim, međunarodne bi bile i sankcije koje bi zbog kršenja međunarodnog prava kolektivno usvojile i primenile države koje nisu institucionalno povezane kroz članstvo u nekoj međunarodnoj organizaciji.

⁴¹ M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić, *Međunarodna ljudska prava*, Beograd 2017.

nog suda. I onda su neki teoretičari zločine iz statuta tih sudova, kojima je iz razumljivih razloga pridodat zločin genocida, proglasili međunarodnim krivičnim delima u užem smislu, „pravim“ međunarodnim krivičnim delima. To je bilo utoliko lakše učiniti što nije bilo, a nema ni danas, nekakvog za sve obaveznog međunarodnog krivičnog kodeksa.

Ali, navedena podela je nepotrebna konstrukcija koja pre zamagljuje suštinu nego što doprinosi boljem razumevanju. Ne samo da nema pouzdanog kriterijuma po kome bi se pomenuto razlikovanje moglo dosledno sprovesti, već i kada bi se postigao nekakav konsenzus o tome šta ulazi u međunarodna krivična dela u užem smislu, on ne bi bio trajan. Dovoljno bi bilo, na primer, da se u Rimski statut uključe neka nova dela (npr. terorizam ili piratstvo, u pogledu kojih već postoje takve ideje) i krug tzv. međunarodnih krivičnih dela u užem smislu bio bi proširen. Da li je prihvatljivo da kategorija nekog dela koja govori o njegovoj suštini (u „užem“ ili „širem“ smislu) zavisi samo od (promene) nadležnosti međunarodnog suda? Svakako da nije.

Čak i kada se ima u vidu isto grupisanje zločina, mnogo je bolje govoriti o međunarodnim krivičnim delima iz nadležnosti međunarodnih sudova i ostalim međunarodnim krivičnim delima (onima iz nadležnosti država). Štaviše, ni ta podela ne bi bila dovoljno precizna, zato što se, kao što je već ukazano, isti zločini javljaju u nadležnosti i međunarodnih i nacionalnih sudova, dok se, sa druge strane, susreću velike razlike u tome šta spada u nadležnost konkretnih međunarodnih krivičnih sudova.

Premda se ponekad može naći i kod stručnjaka za međunarodno pravo,⁴² podela međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i ona u širem smislu mnogo je češća među stručnjacima koji se bave krivičnim pravom. Uostalom, nije čudo što je usvojena na kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo. To je i razumljivo, pošto krivičari, po prirodi svog specifičnog pristupa, u fokus uzimaju konkretne predmete, konkretne postupke, doživljavajući međunarodno krivično pravo kao samo jednu varijaciju krivičnog prava. Za njih je važno da se raspravi konkretan slučaj, odluči o krivici i, kada tome ima mesta, izrekne kazna krivcima po zakonu. I dobro je što je tako, jer to i treba da bude suština njihovog pristupa.

Sa druge strane, i onda kada se bave međunarodnim krivičnim pravom, krivičari ga ne doživljavaju kao granu međunarodnog prava, već kao neku vrstu prekograničnog delovanja krivičnog prava. Oni neretko nemaju dovoljno dubok uvid u izvore, institute i funkcionisanje međunarodnog prava. Stoga se dešava da nemaju sasvim jasnu sliku u pogledu

⁴² Npr. B. M. Janković, Z. Radivojević, *Međunarodno javno pravo*, Niš 2014, 291-299.

toga šta je opšte međunarodno pravo, ne snalaze se najbolje kada je reč o izvorima tog prava, ne znaju njihov međusobni odnos, ne razumeju sasvim ulogu kogentnih normi u međunarodnom pravu, zamenjuju gusarenje i piratstvo, izjednačavaju krivična dela u užem smislu sa normama kojima se krše zakoni i običaji rata (premda se u ovom drugom slučaju radi samo o ratnim zločinima); koriste jedninu premda je reč o zbirnim nazivima za razne zločine, a ne o konkretnim zločinima (koriste izraze „zločin protiv mira“, „ratni zločin“ i „zločin protiv čovečnosti“);⁴³ izjednačavaju zločine protiv mira sa agresijom; ne uviđaju razliku između agresorskog i agresivnog rata;⁴⁴ itd.

Naprotiv, stručnjaci za međunarodno pravo doživljavaju međunarodno krivično pravo kao jednu od grana međunarodnog prava i fokusirani su pre na njene sistemske osobenosti i vezu sa ostalim granama međunarodnog prava, na specifične međunarodnopravne izvore te grane, na međunarodne sudske institucije kao takve itd., nego na razmišljanje o samim konkretnim sudskim postupcima. Oni su skloni da zaborave značaj konkretnih postupaka, problem radnje koja prouzrokuje određenu posledicu, pitanje krivice itd.

Pravo razumevanje međunarodnog krivičnog prava može se postići samo ako se to pravo i njegove norme i instituti posmatraju istovremeno iz oba ugla. Podela međunarodnih krivičnih dela na ona u užem i u širem smislu ne doprinosi tome.

Literatura

Bassiouni C. M., *Introduction to International Criminal Law*, Transnational Publishers 2003.

Bergsmo M., Ling Y., eds., *State Sovereignty and International Criminal Law*, Torkel Opsahl Academic, Beijing 2012.

Boister N., “Transnational Criminal Law?”, *European Journal of International Law* 5/2003, 953-976.

Chouliaras A., “A Strategic Choice: The State Policy Requirement in Core

⁴³ B. Čejović, 89.

⁴⁴ Kod agresije, reč je o *agresorskom ratu*, dok je *agresivan* (ofanzivan) onaj rat koji se vodi napadačkim dejstvima, bez obzira na to ko ga vodi. Agresivan rat može voditi i žrtva agresije kada pređe u kontranapad, kao što agresor može preći ili biti prinuđen na odbrambena dejstva (ako ne pokušava da prodiru dalje, ukopa se, povlači se pod pritiskom protivnika itd.). Pored ostalog, i Krivični zakonik Srbije (2005, sa kasn. izm.) u čl. 386. pogrešno govori o agresivnom ratu, misleći na agresorski.

- International Crimes”, *Leiden Journal of International Law* 4/2015, 953-975.
- Clark R. S., “The International Criminal Law System”, *New Zealand Journal of Public and International Law*, 1/2010, 27-37.
- Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmshurst E., *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press 2010.
- Čejović B., *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2006.
- Damgaard C., *Individual Criminal Responsibility for Core International Crimes*, Springer 2008.
- Gaeta P., “International criminal law”, in: Basak Cali (ed.): *International Law for International Relations*, Oxford University Press 2010, 258-280.
- Janković B. M., Radivojević Zoran, *Međunarodno javno pravo*, Niš 2014.
- Jovašević D., „Međunarodno krivično pravo – između prava i politike“, *Međunarodni problemi* 1/2013, 42-67.
- Jovašević D., Simović M.: „Zločin genocida: međunarodno pravo i pravo Bosne i Hercegovine“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* 6/2016, 175-193.
- Kambovski V., “Primena supranacionalnih normi međunarodnog kaznenog prava”, u: Nogo S., *Relevantna pitanja međunarodnog krivičnog prava*, Tara 2003.
- Kaseze A., *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2005.
- Krivokapić B., *Aktuelni problemi međunarodnog prava*, Beograd 2011.
- Krivokapić B., “Vrste međunarodnih krivičnih dela”, u Nogo Sreto (ur.): *Relevantna pitanja primene međunarodnog krivičnog prava u nacionalnom pravu*, Tara 2012, 169-198.
- Krivokapić B., *Međunarodno javno pravo*, Beograd 2017.
- Lukašuk I.I., Naumov A.V. (1999), *Международное уголовное право*, Moskva 1999.
- Marchuk I., *The Fundamental Concept of Crime in International Criminal Law*, Springer 2014.
- Naumov A.V., Кибальник А.Г., Орлов В.Н., Волосюк П.В, *Международное уголовное право*, Moskva 2014.
- Nerlich V., “Core Crimes and Transnational Business Corporations”, *Journal of International Criminal Justice* 8/2010, 895-908.
- Paunović M., Krivokapić B., Krstić I., *Međunarodna ljudska prava*, Beograd 2017.
- Petrović B., Jovašević D., *Međunarodno krivično pravo*, Sarajevo 2010.
- Stojanović Z., *Međunarodno krivično pravo*, Beograd 2006.
- Van der Wilt H., “Expanding Criminal Responsibility in Transnational and International Organized Crime”, *Groningen Journal of International Law*, vol. 4, 1/2016, 1-9.

Internet izvori

- Core Crimes Defined in the Rome Statute of the International Criminal Court*, Coalition for the International Criminal Court, <http://www.iccnw.org/documents/FS-CICC-CoreCrimesinRS.pdf>, 25.3.2018.
- De la Cuesta J.L. (ed.) (2007), *Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926-2004)*, International Association of Penal Law 2007, <http://www.penal.org/sites/default/files/files/RICPL.pdf>, 5.10.2017.
- Implementing the Rome Statute of the International Criminal Court*, CMN, September 2017, 20, <https://www.legal-tools.org/doc/e05157/pdf/>, 25.3.2018.

Professor Boris Krivokapić, PhD

Business and Law Faculty “Union – Nikola Tesla” University, Belgrade
Law Faculty, Samara National University “S. P. Korolev”, Samara

ON DIFFERENCE BETWEEN INTERNATIONAL CRIMES *STRISTO SENSU AND LATO SENSU*

Summary

The article deals with the problem of dividing international criminal into those in the wider and broader sense. The first part points to the essence of this division and the fact that it appeared at the XIV International Association of Penal Law (Vienna, 1989) and was then accepted from a part of the theorist. The second part gives an overview of the most important criteria on which these divisions are based. Although also pointing to some other possible criteria, the author notes that in the end everything is mainly reduced to whether the international community precisely criminalizes, prosecutes and punishes the perpetrators, or establishes special international courts, responsible for determining the criminal responsibility of the defendants and, when there is appropriate, sentencing them. The third, most important part is a critical review. After

pointing out a number of specific reasons for this, the author concludes that there is no reason to make a difference between international crimes in the wider and broader sense. He believes that various divisions of international crimes are welcome, but this one does not seem justified.

Keywords: International law, International Criminal Law, International Crimes.